

بسم الله الرحمن الرحيم

نگاهی نو به پرورش خلاقیت در دانش آموزان

نویسنده:

پروین پارسائی

سرشناسه : پارسایی، پروین،
 عنوان و نام پدیدآور : نگاهی نو به پرورش خلاقیت در دانش آموزان/نویسنده پروین پارسایی؛ ویراستار ادبی آرزو ابش زاده؛
 ویراستار علمی محمدعلی نوزاد.
 مشخصات نشر : اردبیل: نگین سبلان، ۱۳۹۷.
 مشخصات ظاهری : ۱۱۶ص.
 شابک : 9786004312493
 وضعیت فهرست نویسی : فیبا
 یادداشت : کتابنامه: ص. ۷۱.
 موضوع : خلاقیت
 موضوع : Creative ability
 شناسه افزوده : نوزاد، محمدعلی، ویراستار
 رده بندی - بکره : ۱۳۹۷ ۸۰۸B۱/۴ پ/آ ن ۸
 رده بندی - : ۱۵۳۷۲۹
 شماره کتابشناسی ملی : ۵۵۸۸۱

عنوان کتاب: نگاهی نو به پرورش خلاقیت در دانش آموزان

نویسنده: پروین پارسایی

ناشر: انتشارات نگین سبلان

ویراستار ادبی: آرزو ابش زاده

ویراستار علمی: محمد علی نوزاد

چاپ و صحافی: چاپخانه نگین

تیراژ: ۱۰۰۰ جلد

قیمت: ۲۰۰۰۰۰ ریال

نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۷

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۴۳۱-۲۴۹-۳

پیشگفتار

سیستم کنونی آموزش و پرورش در ایران به طور عمده مبتنی بر محفوظات است و این یکی از چند دلیل ناخشنودی دانش آموزان از درس و مدرسه است. به عقیده روان شناسان پرورشی، می توان سیوه تفکرگرا و توانایی های خلاق را به اشخاص آموخت. برای پرورش خلاقیت دانش آموزان باید به آن ها میدان بدهیم تا بر تجربه های خود بیفزایند. علاوه بر گستردگی تفکر، تنوع یکی از پایه های تفکر خلاق است. تخیل، کارهای نو و بدیع دانش آموزان باید تشویق قرار گیرد. در واقع معلم باید به طرح سوالاتی بپردازد که تفکر واگرا را در دانش آموزان تقویت کند. به طور مثال به جای این سؤال که جاذبه زمین چیست؟ یا جاذبه را تعریف کنید، بهتر است سؤال شود اگر جاذبه زمین وجود نداشت چه مشکلاتی برای انسان پیش می آمد؟، سؤالی که با چرا و چگونه آغاز می شود، در تقویت تفکر واگرا مؤثر است. دانش آموزان را باید در طرح سؤال ها و ارائه راه حل آزاد بگذاریم؛ محیطی که دانش آموز از حرف زدن در آن بترسد، مورد تمسخر یا بی اعتنایی قرار گیرد، به طور حتم جایگاه مناسبی برای ایجاد و رشد تفکر خلاق نیست. معلمان و مسئولان آموزشی باید به پرسش ها و راه حل های ارائه شده از طرف دانش آموز احترام بگذارند و از این طریق او را تشویق به مشارکت کنند. آزادی بیان در مدرسه و کلاس پایه اصلی رشد خلاقیت است. محیط های سرکوب گر، کنجکاوی و خلاقیت را در دانش آموزان از بین می برد. امروزه ثابت شده است که

خلاقیت یک ویژگی صرفاً ذاتی نیست، بلکه همه انسانها از این توانایی برخوردار هستند و همه درجات گوناگونی از این استعداد را دارند. علاوه بر این عواملی همچون مهارت یابی، آموزش پذیری، انعطاف پذیری، سطح دانش و آگاهی، خطرپذیری، نترسیدن از اشتباه و شکست نیز در میزان خلاقیت و نوآوری دانش آموزان تاثیر فراوان دارند. معلم می تواند همه ی این عوامل را به صورت یک مجموعه در دانش رزان شناسایی کند و بکوشد آنها را پرورش دهد. در این کتاب سعی شده است با نگاه نو به پرورش خلاقیت، راهکارهایی برای پرورش این توانایی در دانش آموزان ارائه شود.

باتشکر

پروین یارسایی

فهرست مطالب

۱	مقدمه
۴	چرا خلاقیت
۹	اهمیت پرورش خلاقیت
۱۳	تعاریف اصطلاحات
۱۵	معنا و مفهوم خلاقیت
۱۷	تعریف خلاقیت
۲۰	نظریه های خلاقیت
۳۰	تفاوت خلاقیت با نوآوری
۳۱	ارتباط خلاقیت با هوش
۳۸	خلاقیت و عملکرد نیمکره های مغز
۴۰	ویژگیهای شخصیتی و خصوصیات افراد خلاق
۴۵	تخیل بستر خلاقیت
۴۷	خلاقیت در موج سوم
۴۸	خلاقیت به عنوان فرایند
۵۲	نگاهی به مفهوم خلاقیت در پژوهش های مختلف
۶۱	خلاقیت استعدادی برای تمام عمر
۶۳	نقش ویژه مدارس در پرورش خلاقیت
۶۷	تاثیر متقابل معلمان - شاگردان و خلاقیت
۶۹	راههای آموزش و پرورش خلاقیت
۸۰	خلاقیت و مقاومت سازمانهای آموزشی
۸۲	عوامل بازدارنده خلاقیت (کشنده های خلاقیت)
۸۷	تاثیرات فرهنگ و محیط برخلاقیت
۹۱	سبکهای فرزند پروری و خلاقیت
۹۹	سلطه جویی والدین مانع بروز خلاقیت فرزندان
۱۰۲	تنوع فرهنگی در رابطه با فرزند پروری
۱۰۳	فهرست منابع فارسی

مقدمه

ادوارد دوبونو^۱ (۱۹۹۲) در کتاب خلاقیت کارآمد می گوید "هیچ چیز سودمندتر و باشکوهتر از این نیست که ایده‌ی جدید و ثمربخشی اهداف شما را برآورده سازد". خلق فکر، ایده و مفاهیم نو همواره اساس اختراعات، اکتشافات و پیدایش راههای مناسب برای حل مسائل و مشکلات در زندگی انسان به شمار می آیند. جوامع پیشرفته و متمدن گذشته و حال پیوسته به ارزش و اهمیت این جنبه از تواناییهای ذهنی و فکری انسان توجه نموده و در صدد تقویت آن برآمده و از این طریق به توسعه، رفاه، ترقی و خوشبختی نائل آمده اند. چراکه بقول ارسطو "ابتکار یگانه عامل موثر در پیشرفت انسان به شمار می آید". به این ترتیب ضعیف بودن فرآیند بروز خلاقیت ها در جوامع عقب مانده نیز موجب دلبخت، فقر و فلاکت خواهد بود. در دنیای پیچیده کنونی که شاهد رقابتهای بسیار فشرده، گامهای مختلف برای دستیابی به جدیدترین تکنولوژیها و منابع قدرت هستیم، افراد ترقی‌مطلب، خلاق و صاحبان اندیشه های نو و مبتکرانه، همانند گرانبهاترین سرمایه ها، از نگاه بسیار والا و ارزشمندی برخوردار هستند بطوریکه بقول توین بی^۲ شانس بدست آوردن خلاقیت بالقوه، می تواند موضوع زندگی و مرگ هر جامعه ای باشد. بی مبالغه می توان گفت که وجه مشخص و بارز جهان امروز، همانا تغییر و تحول است که هیچ زمینه ای بدون تاثیر آن باقی نیست چرا که بقول هراکلیتوس در حیات چیزی پایدار نیست مگر دگرگونی. براین اساس امرسون ثبات احمقانه را زائیده مغزهای کوچک می شمارد. صرف تغییر ارزش تلقی شده و عاملان تغییر نوآوران ارزشمند محسوب می شوند که دگرگونی ها را با امید به

1 - Edward De Bono

2 - Toyenbee

بهبودی هرچه بیشتر و بیشتر سبب می شوند از این رو هرگونه اختراع، اکتشاف، ابداع و ابتکار خود اشکال تحول بوده و موجب تغییرند.

بدیهی است خلاقیت صرفاً مشتمل بر تفکر و عملکرد ذهنی افراد خاص و عرصه های ویژه زندگی نیست بلکه تقریباً تمامی افراد اعم از دانش آموز، دانشجو، کارمند، کشاورز، خانه دار و... در مدرسه، محیط کار و مزرعه حتی با دارا بودن حد متوسط بهره هوشی می توانند دارای عملکرد خلاقانه در زمینه های مختلف زندگی باشند. تحقیقات اخیر تورنس^۱ (۱۹۷۳) و پارنز (۱۹۶۳) و دیگران نشان داده است که خلاقیت در تمام فعالیتهای فردی و گروهی مشاهده شده و با شدت و ضعف بالقوه قابل پرورش، در همه انسانها وجود دارد. تورنس و تورنس اشاره می کنند که طی ۱۵ سال تجربه مطالعات و ارزش تفکرات خلاق، شواهدی را یافته اند که نشان می دهند خلاقیت را می توان آموزش داد. این اساس است که طی سالهای اخیر پژوهش و ساخت آزمونهای خلاقیت راه نو پیدا کرده است.

نوآوری و خلاقیت بعنوان ویژگی انکساف انسانی نه تنها در دوران کودکی و جوانی، بلکه در تمامی طول عمر قابل ظهور است. در واقع توانایی شخص برای خلاق و نوآور بودن ممکن است در مراحل بصورت کمون باشد اما می توان آنرا دوباره احیاء کرد. پس همه ما ذاتاً واجد توانائی تفکر و عملکرد خلاقانه هستیم لکن به واسطه شرائط محیطی به جای آنکه راههای بروز آنرا یاد بگیریم چگونگی سرکوب آنرا فرا می گیریم یعنی می آموزیم که چگونه خلاق نباشیم چنین برخورد با خلاقیت نیاز مسلم جوامع، خانواده ها، محیطهای آموزشی و کاری سستی است. در محیطهای سستی رویارویی با مسائل، مشکلات و پدیده ها، واکنشهای قالبی و راههای تجربه و تائید شده را می طلبد. برعکس برخی جوامع توسعه یافته فضای بسیار مساعدی برای بروز و

رشد خلاقیت دارند مثلاً امروزه در ایالات متحده آمریکا، خلاقیت در زمینه های علمی و تکنولوژی، بالاترین پاداشها را دریافت می دارد بنابراین بی جهت نیست که حدود یک سوم اختراعات مهم جهان بنام آمریکا ثبت شده است.

هرچند فرض است که خلاقیت به عنوان توانائی ذهنی ابداع و نوآوری از ابتدای زندگی بشر وجود داشته و همواره نیز ارزشمند بوده است لکن توجه به آن در طول تاریخ، بیشتر به عنوان نتیجه طبیعی عملکرد ذهنی افراد با هوش و مستعد تلقی گردیده و تا یک قرن پیش مطالعه اختصاصی در مورد آن صورت نگرفته بود. اما خوشبختانه امروزه دانشمندان، متخصصان، کتابها، مجلات، تست ها و... زیادی وجود دارند که اختصاصاً به بحث خلاقیت می پردازند. با وجود این، توجه علمی به بحث خلاقیت عمر چندان طولانی ندارد. واقعاً تا بیخچه مطالعات علمی در مورد خلاقیت و عناصر تشکیل دهنده آن به پیش از یک قرن نمی رسد. موضوع خلاقیت ابتداء مورد توجه دانشمندان علوم اجتماعی و روانشناسی قرار گرفته و برای اولین بار دانشمندی بنام گیلفورد^۱ در سال ۱۹۵۰ میلادی تحقیقات علمی خود را در مورد ماهیت، عناصر تشکیل دهنده و کارکرد تفکر خلاق شروع نموده است. با فرض اینکه والدین و مربیان از مهم ترین عوامل حمایت کننده بروز خلاقیت کودکان هستند، ضروری خواهد بود که برنامه آگاه سازی خانواده ها، معلمان و مسئولان آموزشی کشور در این خصوص با اهمیت تلقی گردیده و شناخت شیوه های تقویت بروز خلاقیت کودکان، نوجوانان مد نظر قرار گیرد. پژوهش حاضر هدف شناخت ماهیت خلاقیت، تاثیر رفتاری متقابل والدین و مربیان با دانش آموزان و ارائه پیشنهاد های لازم به آنان را در نظر دارد.